

Inhoud

Vliegen en landen	2
Boven en naast ons	4
In de marge van een stormvloed	9
De zijden draad van het Deltaplan	12
Tussen dijk en duin	14
Wat natuur is, ik kom er niet uit	18
De paal	20
We doen even een beetje wetenschappelijk	24
Natuur maakt soms sprongen	28
Twee soorten stresstuinen: armoe of jungle	29
Keuzes	30
Ronde door het vierkant	32
1. Voortuin (groot trilgras)	36
2. Hofje (wilde postelein)	42
3. Boomgaard (pioenrozen)	54
4. Hooiweide (bijenorchis)	58
5. Boomsingel (brede wespenorchis)	62
6. Vogelbos (sneeuwklokjes)	66
7. Hofvijver (geen riet) en Vijverberg	68
8. Achterbos (brandnetels)	76
9. Weide met rode beuk	78
10. Terras en borders (Corsicaanse munt)	80
11. Hyacintenbos en Varenboulevard	82
12. Muurkas (winterheliotroop)	86
Liefde, rommel en geluk	88
Het hondenparadijs	90
Kippenliefde	92
Rommel als het beste excuus	94
Heiligdommen	96
Luie zoölogie	98
Over het tellen van kloten	100
In mijn landje ben ik gelukkig	102
Bronnen	106
Colofon	

Boven en naast ons

Toen mijn pensioen dreigde, streken Anneke en ik met twee honden neer op Goeree, waar vervallen huizen met een aardig lapje grond destijds nog betaalbaar waren. Er zat een dip in de huizenmarkt. Kinderen, sommige vrienden en familie verklaarden ons voor gek, terwijl we toch niet meer in de Gouden Eeuw leven: het eiland is al lang door dammen met de rest van de wereld verbonden. Hoewel het bij Zuid-Holland hoort, zijn we gestopt met het weerspreken van de vergissing dat we in Zeeland zijn beland.

Onderling praat men hier in een even charmante als onverstaanbare variant van het Zeeuws, elk dorp zijn eigen variatie. Ze vragen je hier net iets te vaak waar je vandaan komt. Soms uit interesse, maar vooral om je te plaatsen: van de overkant.

De vruchtbare klei wordt met zware machines bewerkt, maar aan de zandige randen van het eiland en langs oude dijken liggen flarden natuur en soms gewoon klassiek intieme hoekjes oud cultuurlandschap. Ergens in zo'n net niet suf gemoderniseerd hoekje, voor een inmiddels nutteloze dijk en op zeer korte afstand van de zee, hebben we een landje plus huis gekocht en beetje bij beetje opgeknapt. We hebben uitzicht op een oude dijk die Nieuwendijk heet. Een nog oudere Galgweg komt er op uit, een verwijzing naar een afgeschaft gebruik in onze rechtsspraak. Dat we in een uithoek zitten, mag duidelijk zijn.

Oktober. Vogels vliegen over, achteloos, ze zien ons erf nauwelijks liggen, al hebben we enkele markante bomen, zoals de hoogste beuk van Goedereede. Geen onaantrekkelijk lapje groen. Maar de meeste vogels landen hier niet. Met miljoenen passeren ze, net boven ons huis. Sijzen, kneutjes, klein grut. Zwaluwen en ook echt grote vogels: wespdevieën, buizerds, visarenden, de meeste uit het hoge noorden. Ons erf ligt op nog geen 200 meter van de in 1978 opgehoogde duinenrij, waar bessenrijke duinen al eeuwen de trekroute vormen. In het voorjaar komen de vogels meer gespreid over, in bescheiden aantallen. In het najaar zien we hongerige wolken. Dan zijn ze met meer, veel meer.

Elk voorjaar, half april, gaan ergens hoog boven ons regenwulpen in kleine clubjes noordwaarts. Af en toe laat eentje een klaaglijk bi-bi-bi-bi horen. Een boektitel waardig. Half juli weer hetzelfde geluid, nu met jongen, zuidwaarts. Binnen drie maanden retour: paren-nestelen-broeden-magen vullen en vliegen maar.

Die roepende regenwulp is geen incident. Het is dagelijks geluk, in de juiste weken van het jaar. Voorwaarde: buiten rondhangen, klussen of de moestuin bewerken.

De noordelijke spreuwen passeren in pulserende wolken. Zwaluwen vullen het luchtruim boven de tuin weer anders. Geen wolken of vluchten. In het voorjaar zien we ze schielijk arriveren. Klokslag 1 mei zijn de gierzwaluwen er weer. Ze nestelen in het op twee kilometer afstand gelegen stadje Goedereede onder oude dakpannen en hebben een territorium waarin ons luchtruimpje moeiteloos past. Ik hoor ze sinds mijn 67e niet meer, maar zie ze nog wel. Scherpe sikkels, ze snijden door het blauw. Ineens zijn de gierzwaluwen ook weer weg, begin augustus al, en later die maand en in september passeren hordes boerenzwaluwen, huiszwaluwen en oeverzwaluwen. Allemaal zuidwaarts. Allemaal langs de duinrand en over de dijk, allemaal over of langs ons huis en erf. Ze vreten zich vol met de muggen van de nazomer en wij heten ze welkom. Meer vogels die alleen maar even naar beneden kijken maar geen trekvogel zijn: bendes rumoerige ganzen die dagelijks pendelen tussen de Kwade Hoek (de natuurbuur ten noorden van ons) en de polders van de Rooklaasplaat en Oude Oostdijk (onze cultuurburen in het westen en zuiden). Een feestelijk maar ook angstig gegak en gekef in de lucht, al naar gelang het grauwe ganzen zijn of brandganzen. In de ons omringende akkers komen ze oogstresten opeten (ze zijn dan welkom) of de jonge kiemplanten van tarwe, erwten of bieten (dan moeten ze wegwezen). Een boer die ze met vreselijk knalwerk weg wil jagen, schiet ik te hulp met onze honden. Het is geen landschap waar je iedere vogel te vriend kunt houden. Maar geknal zouden ze mogen verbieden.

Mei 2022. De dijk, huizen en erven, kale akkers, beboste duinrand en de kust met gorzen van de Kwade Hoek; vanaf 68 meter hoogte noordwaarts gefotografeerd. De meidoorns bloeien, de kastanjes nog net niet. Het voorjaar van 2022 was droog en het land toegankelijk. Een boer ploegt een akker. Foto Henk Terhell.

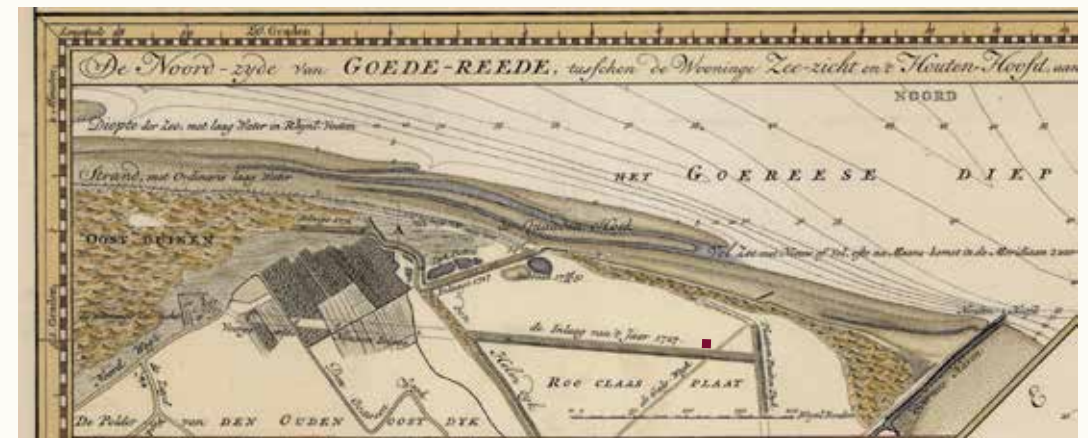

In de marge van een stormvloed

Ik hou me aan de opdracht van de Franse filosoof. Uit 'Candide ou l'optimisme' (1759) van Voltaire: we hebben geen antwoord op de grote levensvragen: wie we zijn, wat de zin van het leven is, en we weten niets over God. We moeten ons niet in de schepper verdiepen, maar in de schepping. Er is, kortom, veel werk te doen. "God schiep de aarde, behalve Nederland, want dat deden de Nederlanders zelf", is een ander citaat dat vaak ten onrechte wordt toegeschreven aan Voltaire maar dateert uit ongeveer 1660 toen de zin "De goden maakten de aarde, de Hollanders hun kusten", door theoloog James Fraser werd gemunt.

Bijgaande kaart uit 1733 is een onderstreping van dit inzicht. Hier komt twee eeuwen later ons erf te liggen, net ten westen van de plek waar de Galgh Wegh de Nieuwendijk schuin aansnijdt. Die Galgeweg ligt nog steeds tussen Goedereede en Havenhoofd, is eeuwenoud, en leidde in de 15e en 16e eeuw mogelijk naar een galgenveld. Stond de galg in de duinen van Havenhoofd, de toenmalige Rooklaasduinen? Of op ons erf?

Kaart van landmeter Cruquius uit 1733, detail met diverse dijkwerken bij de Kwade Hoek die de teloorgang van Goeree aan de noordzijde moesten verhinderen. Van een eerdere stormvloed in 1682 resteert mogelijk een wiel. De ronding is goed zichtbaar in de huidige weg onder de letter A. De locatie van ons erf is toegevoegd: ■
Bron: Streekarchief Goeree-Overflakkee.

We danken onze woonplek en onze dijk aan een watersnood. Na 1682 was 1715 een rampjaar vergelijkbaar met 1953. Er deed zich een stormvloed voor met op Goeree vele doorbraken en een groot verlies aan land. De Staten van Holland besloten in 1717 het eiland niet te op te geven, niet te 'abandonneren'. Niet vanwege de bevolking of de landbouw, maar vanwege de zeevaart op Rotterdam. Route plus bakens moesten worden veiliggesteld.

De 'Quaaden Hoek' was volgens de verhalen die tegenwoordig rondgaan een plek waar vissersboten en handelsschepen vergingen. Maar het was in de 17e en 18e eeuw voor de eilandbewoners vooral een nare uithoek waar door kusterosie en wegschuren van het strand de duinenrij, de Rooklaasduinen, flinterdun was geworden en de erachter gelegen Rooklaasplaat zeer kwetsbaar. De oplossing? Leg een stuk landinwaarts 'inlaagdijken' aan, die voorkomen erger. Op de kaart zijn drie dijkputten te zien, bronnen van zand en klei.

3. Boomgaard (pioenrozen)

Boomgaard: een wat groots woord voor de veertien oude en kromme hoogstampeertjes, -appels en -pruimen, door ons en vriend Emiel jaarlijks gesnoeid. Rond de door paddenstoelen en spechten aangetaste en uitgeholde stammetjes gaven we wat paardenmest met als resultaat een van jaar tot jaar sterk wisselende fruitoogst. Een boom is pas dood als er geen blad meer aan zit en het is verrassend hoeveel vruchten ook een kwarrig boompje soms nog geeft, in het vooruitzicht van het grote omvallen.

In 2023 kregen we veel kleine groene pruimpjes, verwant aan Reine Claude. In dat jaar kwamen we ook om in de Doyenne du Comice peren. Het jaar ervoor in stoofperen.

De wellicht vijftigjarige oudjes hebben we aangevuld met een echte kers die al hoog opgaat maar waarvan elke vrucht door de merels wordt weggegeten, en met twee appelbomen: Karmijn de Sonnaville en Cox Orange. Als we het snel rijpende fruit (nu reeds vanaf eind juli!) niet binnenhalen is het een wespenfeest, waarbij ook die Franse veldwesp met zijn mooie lange poten zich te goed doet.

In mei bloeien onder de fruitbomen eerst rode tulpen en daarna rode pioenrozen, geplant door onze voorgangers. Drie plukken tussen het hoog opgaande gras en dan ondergedompeld in het feestelijke wit van fluitenkruid, de plant met de vrolijkste naam.

Hoogtepunt van de Boomgaard en wellicht het hele erf zijn de vele putters die er rondscharrelen en zingen. En broeden. Een afwisselender tuin konden we volgens hen niet voor ze maken. En vice versa. Dit soort

In april, bloesemtijd, zijn er veel bijen, vooral wilde soorten zoals de rosse metselbij, die ik pas hier leerde kennen.

boomgaardjes was vroeger gangbaar op elk erf. Oogst voor eigen gebruik. En net iets langer geleden had elk erf ook een koe of een geit. Een kleine veestapel gaan we niet redden met ons moderne leven, maar wat zouden die schaapjes mooi staan tussen het fluitenkruid, en ze konden het gras in de nazomer mooi korthouden. Elders op het erf staat nog meer fruit. Bessen rond de moestuin, abrikozen (met bloei als amandelbomen vanaf circa 1 maart) en vijgen in

de voortuin, walnoten in de Boomsingel en een eenzame, zeer hoge stoofpeer onder een nog hogere zwarte den in het Vogelbos. Er komen kruiwagens peren af, maar er is vrij veel port, kaneel en citroensap nodig om ze op smaak te krijgen. De hele winter liggen de geleidelijk vallende peren onder de boom en worden ze leeggegeten door lijsters, merels, spechten en vinken. En door pissebedden die weer voer zijn voor onze kipjes. Hoeveel kleine beestjes die kippen eten in een jaar (of voor een enkel ei) wil je eigenlijk niet weten.

9. Weide met rode beuk

Toen we hier kwamen wonen, stond er in het gras een lelijk gesnoeide esdoorn. Groot genoeg om neer te laten halen door een vakman, de stoere Marco uit Havenhoofd. De stobbe die resteerde is na vijf jaar het domein van elfenbanken en tonderzwammen, terwijl de schors aan flarden wordt gehakt door spechten. Ik verdenk de groene maar ook de kippen, want die eten er pissebedden weg.

De esdoorn stond in een ruim bemeten grasveld, een weide die een gazon zou kunnen worden bij jaarlijks twintig keer maaien, maar zover laten we het niet komen. Een keer of zes, zeven vrij hoog afmaaien is goed voor krokus, madelief, boterbloem en wat zuring, de botanische ambities zijn hier niet zo hoog. Het is ook hondenspeelveld en de droogmolen staat er.

Midden op dit veld hebben we in 2020 een rode beuk geplant, gedoopt 'de boom van oom Jan'. Met behulp van zijn erfenis konden we een grote boom laten aanvoeren door een kwekerij in Oudenbosch. De eerste jaren had hij een zichtbare worsteling met de zoute winden. Vier jaar na aanplant laat onze rode beuk een groeispurt zien. De jonge takken spruiten alle kanten uit en ook de top verheft zich. De boom van oom Jan heeft nu een boomspiegel van net 2,5 meter. Dat wordt vijftien meter.

Als we hier oud worden, zal hij ons het uitzicht benemen op de vijver. De ijsvogeltak boven de vijver zullen we dan moeten verzetten.

Februari 2024

Zanglijsters laten zich horen, een mannetjesmus tjilpt voor het eerst vanuit de dakgoot van de schuur waar hij mogelijk verleden jaar geboren is. Als altijd zijn er ganzen, heen en weer vliegend van en naar de Kwade Hoek. De eksters duiken me veel te graag de hoge dennen in. Als je even niet oplet zit er een dicht takkennest en worden onze mezen- en mussenkuikens daar opgevoerd. Geen tuinman die dan geen keuzes maakt. In de weide, rond de langzaam weggrottende boomstronk van de esdoorn, bloeien enkele honderden boerenkrokussen. Nog vroeger dan de sneeuwkllokjes. We beschermen ze tegen de ronddravende honden met wat omlaag gewaaide takken.

In mijn landje ben ik gelukkig

Om te weten wat voor vlees ze in de kuip hebben, besnuffelen honden elkaar en hun omgeving. Als je nieuw bij iemand binnenkomt en wil inschatten met wat voor typ je te maken hebt: werp een blik op de boekenkast. Of loop een tuin in, kijk naar de planten, de netheid van de perkjes en het mos op het plaveisel en je weet alles over de tuinbaas. Je moet wel iets van die planten weten, als je zijn ziel een beetje wilt doorgronden.

“*En mi campina yo soy feliz*” is een Caraïbisch dansliedje waarop we regelmatig proberen soepel te blijven. De tuin als paradijs: een kortstondige, soms vredige illusie en vooral een spiegel van de handen en wellicht de ziel van de tuinman die er ploetert en uitrust, spit en oogst. Dat je hard moet werken in het paradijs zeggen de verkopende makelaars er bij de aankoop niet bij.

Zoek een van de tafeltjes en stoelen uit in deze tuin, dit landgoedje, dit erf. En dan rustig kauwen op het meest geciteerde filosofische inzicht van Voltaire. Na alle filosofieën van zijn tijd te hebben afgebrand, komt hij toch met een cruciaal inzicht: je moet je tuintje bijhouden. En passant zijn de kippen en de honden voorbijgekomen. Ze weten het niet, maar voor hen is dit erf gekocht en ingericht. Als hondenparadijs en kippenren in één. Hun geluk is het onze. Maar ze hebben het rijk niet alleen. In december 2024 vestigde zich een bunzing onder de grote takkenberg in het Achterbos.

Uitzicht vanaf de duinen op ons erf, centraal gelegen op de achtergrond, in de winter (boven) en in de maand dat de boomleeuweriken zingen (onder). In de hoge boom roept in de zomer de zomertortel.

28 februari 2024

Net een uurtje rondgedwaald, het beste begin van de dag. Lulu en Joep zijn opdringerig, er moet met ballen gespeeld worden. Af en toe geef ik een schop tegen een volledig uitgewoonde bal, een vod met de kleuren van FC Barcelona. De lievelingsbal.

Al meer dan een week horen we elke ochtend de zang van boomleeuweriken in de duinrand. Onze buurvogel *Lullula arborea*: de Lulu uit de bomen. In het Frans: Alouette lulu. Het voorjaar is al lang begonnen, de boerenkrokussen hangen alweer slap, de winterakoniet houdt het voor gezien en de halfwilde hyacinten spuiten de grond uit. En gelijk met de boomleeuweriken is er de bloei van de maartse viooltjes.

Nog heel even en er is geen bijhouden meer aan.